

DET GAMLE ODENSE FALDER, OG „DET NY FAAR FÆSTE“

FRA DET GAMLE MUNKEMØLLESTRÆDE,
DET ALLEREGENTLIGSTE H. C. ANDERSENS ODENSE

Af *Christine Reimer.*

I 1930-Aarene har man noget nær — med en rask Vending sagt — *bygget Odense By om*. Det var dog særlig i de midterste Aar af nævnte Tiaar, at Byen i rask Fart var ved at *forny sig*. Hele Partier af det gamle kendte Odense faldt for at give Plads for Nybygninger. Paa Tomterne af de udtjente Smaahuse rejste sig store moderne Bykvarterer med høj Bebyggelse, offentlige som private Bygninger, snart her, snart der. I Fald man vedblivende nu som før satte Aarstal paa nyopførte Bygninger, da vilde det frem i Tiden kunne ses, at fra især 1934 og følgende Aar var det, som Byen skiftede Ham fra gammelt til nyt Byggesæt, ligesom der da ogsaa rejste sig nye Boliger paa forud ubebygget Grund med Anlæg af helt nye Gader — og øvrig Udvidelse i betydelig Grad fandt Sted. Stadig bygges der, men allerede fra 1936 spores nogen Nedgang i Boligbyggeriet og som Følge deraf i Tallet af nyopførte Lejligheder, og en svag Dalen er fortsat som et Tidens Tegn, der viser, at Boligbyggeriet holder Trit med forhaanden-værende Krav om nye Lejligheder.

Iblandt de gamle Huse, der maatte vige saa vel for Tidens Tand som for Tidens Udvikling, var de seks Bindingsværks-Huse, der laa paa Række i Munkemøllestræde, og som udgjorde „*De Eilshowske Boliger*“, Friboliger for enligstillede Kvinder.

De ældre Damer, der beboede disse Huse, flyttede allerede i 1920 til en nutidssvarende Nybygning i Lahngade. Derefter stod den gamle Husrække for Fald. Boligerne blev da brugt som kommunal Husvildeafdeling samt en enkelt som „Varmestue“ i Vintertiden. I 1929 faldt de tre nederste Huse og i 1934 de tre tilbageblevne. Alle, der har noget Kendskab til Odense, har kendt disse — før de forfaldt — *kønne* gamle Bygninger i Hjertet af Byen. Det var Byhistorie, det var et minderigt Sted, der udslettedes, da disse Boliger forlod den Plads, de havde indtaget igennem lange Tider — i Slægt efter Slægt — for at give Plads for Fyns kom-

munale Telefonselskabs store, statelige Nybygning. For samme Øjemed maatte ogsaa de daværende Rester af den store *Hempelske Gaard* af gammel byhistorisk Interesse sløjfes.

Det var saavel gammel Historie, knyttet til dette Sted, som synlige Minder, der sank i Grus, da disse Husrækker faldt for Udviklingens tveæggede Sværd, der altid borer noget gammelt i Sænk for at bane Vej for noget nyt. — Der laa *mange* Odense-slægter imellem, siden Byens Folk sidst saa denne Plads tom.

*   *   *

De Eilschowske Boliger var oprettet 1781 af den rige Odense-Købmand, Storhandler og Ejer af Hovedgaarden Marienlund ved Odense, *Peter Eilschow*. Hans Fader, der var Købmand i Odense, var en Gaardmandssøn fra Landsbyen Ejlskov, Syd for Bogense. Sønnen tog Navn efter Faderens Fødeby.¹⁾

Eilschow og Hustru — der maa regnes blandt Byens Velgørere og bl. a. stiftede et Legat for trængende i Fyn paa over 100,000 Rdl. — var driftige Folk, som drev Handel i saa vid Udstrækning, at Madam Eilschow, en Apotekerdatter fra Rudkøbing, solgte Mælk og Fløde og tillavet „Oplagt Mælk“ til Byens Befolkning. Man kan i Aviser fra den Tid støde paa Falbydelser, hvori hun anbefaler sin Mælkehandel og tilføjer Prisen paa de forskellige Sager. — Saaledes kunde i hine Tider en rig Grossererfrues Syssel være!

Eilschow og Hustru er begravet i Sct. Knuds Kirke. En Minde-tavle oplyser, at Eilschow var født i Odense 1713 og død 1783, og hans Hustru, født Becker, var født 1719 og død 1799. Paa en anden Tavle, en stor Sandsten, er optegnet nogle af det barnløse Ægtepars Fortjenester for Byen, at bl. a. Eilschow skænkede 6000 Rdl. til et nyt Spir paa Sct. Knuds Kirke, og at hans Enke yderligere skænkede 2000 Rdl. til at dække Spiret med Købber.

Der findes endnu en stor Tavle med *meget* udførlig Skildring af Ægteparrets Velgørenhedsværk.²⁾ Denne Fortegnelse har man

1) Faderen, Anders Lauridsen, var født 1664 i Ejlskov i Haarslev Sogn i den Gaard, der i Midten af 19. Aarhundrede ejedes af Jesper Andersen.

2) Denne Tavle havde fra først af Plads i Kirken, men blev senere henflyttet til Stiftsbibliotekets Forstue. Efter Ægteparrets Ønske har Boets Eksekutorer ladet udføre denne Lovprisning af Eilschow og Hustrus Velgørenhed og de af dem stiftede Legater m. m.

kaldt deres „Regning til Vorherre“. Der er skænket Penge til otte forskellige Øjemed, deriblandt „Til tre fattige Enker og tre Jomfruer de af Peter Eilschows opførte seks nye Vaaninger, beliggende ved Sct. Knuds Kloster af Værdi 2500 Rdlr. Til Beboernes Underholdning i disse seks Vaaninger, hvoraf hver nyder aarlig efter Fundatsen 30 Rdlr., en Kapital af 6300 Rdlr.“

Det var til dette Øjemed, Eilschow købte Sct. Knuds Klosters Ladebygning, da denne Kronejendom blev solgt. Det var seks særskilte Bygninger med egen Indgangsdør, der tilsammen dannede en sammenbygget, lang enetages Husrække i Munkemøllestræde, saa disse Bindingsværks-Huse med Kamp til Syld — og nogle med høje Trappetrin — bygget paa et Bakkehæld, gav hele Strædet sit Præg,

Det var rummelige Treværelses Lejligheder med højt til Loftet, med Sidehus og brolagt Gaardsplads og med Have til hver Bolig, hvor man kunde opholde sig om Sommeren. Hver Beboer hægede om sin Have og dyrkede der Blomster, Urter o. s. v. efter eget Behag. Flere havde i den aabne Gaard et Træ, som hyggede og gav Skygge og Læ. Et saadant, jeg kender bedst, var et Pæretæ, der bar ægte, fine Graapærer. Hver af disse Boliger var som en egen Villa, for deres Tid meget standsmæssigt indrettet. De var — og er — da ogsaa bestemt for Enker og ugifte Kvinder hørende til Præste- og Købmandsstanden — og de har givet Ly for mange enligstillede Kvinder. De, der kan regne sig i Slægt med Legatstifterne, har Fortrinsret, men en saadan Ret taber sig mere og mere, alt eftersom disse to Slægter uddør.³⁾

Lige over for Eilschows Boliger havde *H. C. Andersen* sit *Barn-domshjem*. I „Mit Livs Eventyr“ i første Kapitel fortæller Digteren om Præsteenken *Madam Bunkeflod* og hendes Mands Søster, der boede i Drengens Nabolag. — Mon det er nødvendigt at citere — her at optrykke — *H. C. Andersen*s egen Skildring fra hans Drengaar i Munkemøllestræde og hans Omtale af Beboerne i de Eilschowske Boliger, hans kære Genboer? Sikkert er det almenkendt det Billede, som han her har givet af dette Naboskab, hvor

³⁾ En saadan mangeaarig Beboer, gift med en Mand af Eilschowfamilien, der som tidlig Enke med smaa Børn fik sit Hjem i en af de midterste Lejligheder, har jeg sat et Minde i „Nordfynsk Bondeliv“, Side 576. Gertrud Marie Jensen — død 1907 — var en Gaardmandsdatter fra Haarslev, udgaet fra den jævne Stand, men et finttænkende Menneske med mange udmærkede Egenskaber, et Menneske, som enhver, der kendte, hvorledes Livet havde formet sig for hende, maatte se op til og sætte Pris paa.

han var daglig Gæst og løb ud og ind hos de gamle Damer, især hos Damerne Bunkeflod,⁴⁾ men ogsaa hos en anden Præsteenke kom han. Hun lod ham læse højt for sig.

H. C. Andersen fortæller bl. a., at han „syede en Festgave til Madammens Fødselsdag, en hvid Silkenaalepude“, som han mange Aar senere har set opbevaret. Denne lille Pude havnede i Digtermuseet „H. C. Andersens Hus“ i Odense, da dette blev oprettet; derom senere.

Disse og mangfoldige andre Minder tog de gamle Boliger med sig. Hvor mange andre Træk fra de mange aldrende Damer Liv og Endeligt her i disse gamle, særprægede Boliger kunde der ikke oprulles? Disse Boliger, som nævnt, ligesom smaa Villahjem, rettere helt nøje som moderne Rækkehuse, har mildnet Livsaftensstunden for mangan ældre Dame, og her har sikkert af mange, der har nydt godt af Eilschows Godgørenhedsværk, været sendt Ægteparret mangan dybtfølt Tak for Husly i et godt Hjem.⁵⁾

Da man i 1929 i Odense Byraad skulde tage Stilling til en Ændring af Gadenavn — Gaderø hed „Over Bækken“, nu ønskede Beboerne Navnet ombyttet til „Slotsgade“ — blev det i Stedet derfor foreslaaet at kalde Gaden Eilschowsgade. Da blev der af Forslagsstilleren sagt: Eilschow bør have sit Navn paa et Gadeskilt, han ejede Ejendommen Nr. 28 i Kongensgade, han gav Byen de Eilschowske Boliger, skænkede Spir til Sct. Knuds Kirke og stiftede et Legat paa 107,000 Rdl. — Men trods det varme Indlæg, sluttede Raadet sig til Beboernes Ønske. Siden har der med Byens stærke Udvikling været nye Gader i rigelig Mængde at give Navn, men endnu savner Odense en Eilschowsgade,

For øvrigt er den efter Datidens Forhold storstilede Velgørenhed nærmest udvist efter en god Vens Tilskyndelse, nemlig af Herremanden *Friderich Bagger* til Julskov. Han har stærkt foreholdt Eilschow, at han burde gøre godt med sin, ligeledes efter Datidens Forhold, betydelige Rigdom og gøre det, medens han levede, tilmed da der ingen Børn var til at arve Ægteparrets

⁴⁾ Bunkeflod var født 1761 i Odense og var fra 1790 Kapellan og fra 1799 Sognepræst i Odense ved Sct. Hans Kirke med Højby som Anneks. Han blev kun godt 43 Aar gammel og døde 1805, samme Aar som Andersen blev født, og hed ligesom Digteren Hans Christian og skrev under dette Mærke. Hans Visedigtning — særlig de saakaldte Spindeviser — skaffede ham Navn af „Almuens Sanger“. Hans Enke døde 1833.

⁵⁾ Flere af de Damer, der havde Hjem her, havde paa forskellig Vis en lille Bi-fortjeneste — særlig dog ved Haandarbejde. — En mangleaarig Beboer pibede Præstekraver og stod i Ry for sin Kyndighed paa dette Omraade.

store Formue. *Engelstoft* nævner i sin Odensebog Bagger som Ægteparret Eilschows Raadgiver i dets testamentariske Bestemmelser. Hele denne Sag er forøvrigt udførligt draget frem i en Bog om Friderich Bagger, som „Svendborg Amts historiske Samfund“ udgav 1919. Her gengives Breve fra Bagger desangaaende med videre.

De nuværende Eilschowske Boliger i Lahns-gade er lyse Tre-værelsens Lejligheder, der er nydeligt udstyret med Nutidens Bekvemmeligheder. Og ligesom de gamle Boliger havde hver sin Have, saaledes har Damerne ogsaa her hver et Stykke Havejord — omend mindre end de gamle Haver.

De gamle Boder var udtjente, Der var Svamp under Gulvene, fodkoldt, gamle Kakkelovne og Brøstfældighed baade her og der. Dette lettede Beboerne Afskeden fra deres gamle og gammeldags Hjem. Men for dem, der havde boet der længst, husede de mange Minder, der maatte lades tilbage, da de drog ind i de moderne Forhold i Nybygningen. — Skønt de gamle Boliger trængte til Fornyelse, er det alligevel med et Suk, man ser et saadant By-minde jævnet med Jorden og ser moderne Bygningskolosser rejse sig paa slige Tomter, og alle, der ser med Pietet paa gamle Minder, maa savne disse ejendommelige — om Sommeren, naar de i det Ydre var opfrisket, pyntelige — Boliger i Byens Midte. Det er vemodigt, at denne byhistoriske Husrække er svundet ud af Tilværelsen, hvorved det gamle Stræde, H. C. Andersens Tumbleplads, blev paaført et helt nyt og fremmed Udseende.

*

*

*

I 1930 blev H. C. Andersens Barndomshjem ført tilbage til den Skikkelse, som det havde, da Drengen legede her i Nabolaget. Aaret efter blev det tilgængeligt og indlemmet i „Odense Bys offentlige Samlinger“. Det lille, lave Hus er kendt fra Afbildninger. Det havde faaet Butiksvinduer og en Etage bygget til. Dette Hus maa ikke forveksles med det Hus, man har regnet for Digterens Fødested, Digtermuseet „*H. C. Andersens Hus*“; men det er Supplement dertil.

Til Barndomshjemmet har man nu henflyttet Billeder o. a. m., som stammer fra Digterens Barndomstid i Odense, da han „løb

om med Træske paa og gik i Fattigskole". Ogsaa den ovenfor omtalte Naalepude, som Drengen syede til Digterpræsten Bunkeflods Enke, er nu fra H. C. Andersens Hus havnet her paa dette Sted, hvorfra den netop er udgaaet. Kassen med Purløgg og Persille har ikke faaet Plads, som Digteren omtaler den, i Tagrenden, da Gavlen af en tilstødende Bygning nu hindrer det. Derimod findes i Gaardspladsen en Stikkelsbærbusk, der fører Tanken hen paa den, „der er saa god som mange“.

Udenfor paa Gavlmuren læser man paa en Marmorplade: „Til dette Hus knytter sig Digteren *Hans Christian Andersens* kæreste Barndomsminder, Odense Commune satte denne Sten den 2 April 1875, Digterens 70 Aars Fødselsdag.“ Og inde i Gaarden er opsat en Sandstensplade, hvorpaa der staar: „Aar 1930, i 125 Aaret for H. C. Andersens Fødsel, lod Odense Teaters Bestyrelse dette Digterens Barndomshjem restaurere og skænkede det til Odense Kommune.“

De Eilschowske Boliger, endda de omtalte tre Huse, som først faldt i 1934, kunde man ønske var blevet staaende. De lavede op i Strædet, naar de, som nævnt, hver Sommer blev oppudset og afstolpet paany. De og Barndomshjemmet, hvor Digteren levede fra han var et Par Aar gammel til sin Konfirmation og Afrejse fra Byen, hele hans bevidste Barndomsliv, hørte sammen og dannede det øverste Parti af Strædet. Og hvilken *Modsætning* — et Telefonhus med saa moderne Virkemaade, at det er foran Hovedstaden — der har rejst sig paa de Eilschowske, fra Verdens Uro og Larm bortgemte, stille Haver med gammeldags Idyl over sig! Nu med de kæmpemæssige Nybygninger til Genbo, er det kun af den halve Virkning, at Digterens Hjem er genfremkaldt.

Det maa dog tilføjes, at de sidst nedbrudte Boliger er opmagasineret og vil blive opbygget paany i den Museumsgade, som der forestaar Møntestræde med den gamle Møntegaard at blive omdannet til. Denne Mindegade — naar en saadan Opgave er løst — vil altsaa fremtræde som en historisk Part af det bortsvundne Odense. En saadan Bevarelse af de her omtalte Boliger er dog ikke fuldt det samme, som at bevare det kendte Gadeparti i de vante Omgivelser.

Men Museumsgaden maa man imødesee med megen Interesse. Et saadant Gadebillede vil endvidere absolut være en Vinding for Odense By og øge Turistbesøget. Her vil man kunne gense og

hilse paa adskillige Kendinger fra det gamle Odense, der faldt for den rivende Hast, hvormed et nyt Odense fremstod.

Og naar fremmede Skoler eller Foreninger gæster det mindre Munkemøllestræde, maa man forudsætte, at det gamle Odense, der faldt, bliver tilstrækkeligt levendegjort for de fremmede Gæster. Lige uden for paa Klingenberg paa Gaden ligger Stenen — der laa foran Porten til Hempels gamle Gaard —, som fortæller Sagnet om Jomfruspringet fra Sct. Knuds Kirketaarn. Og gaar man ind i Strædet, er *dette* og meget af, hvad her er fortalt, *verdenskendt* — ligeledes Munke Mølle, Odense Aa med Moderens Vaskeplads, o. s. v. Her er det fra først af *det gamle Klosters Grund*, siden *Mindernes Grund* — *klassisk Grund* —, der trædes paa.